

Co daje nam międzynarodowy system ochrony praw człowieka ?

1. Cele lekcji:

a) Wiadomości

Po zakończonej lekcji uczeń:

- zna podstawowe prawa człowieka zagwarantowane w konstytucji,
- rozumie znaczenie przestrzegania praw człowieka w społeczeństwie demokratycznym,
- rozumie znaczenie europejskich instytucji dla funkcjonowania naszego państwa,
- kojarzy terminy: skarga, procedura, trybunał.

b) Umiejętności

Po zakończonej lekcji uczeń:

- potrafi wskazać przykłady łamania praw człowieka we współczesnym świecie,
- potrafi wyjaśnić procedurę składania skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strassburgu,
- umie korzystać z tekstów źródłowych,
- umie konfrontować swoje poglądy z zapatrywaniami kolegów.

2. Metoda i forma pracy

- praca z tekstem źródłowym (encyklopedia, Konstytucja RP, tabele statystyczne, artykuły prasowe);
- praca w grupach,
- dyskusja,
- metaplan,

3. Środki dydaktyczne

- encyklopedie, słowniki języka polskiego i wyrazów obcych (dostępne w bibliotece szkolnej),
- informacja dla osób, które mają zamiar złożyć skargę do EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA (załącznik 1),
- kalendarium przystępowania Polski do europejskiego systemu ochrony praw człowieka (załącznik 2),
- procedury wnoszenia i rozpatrywania skarg przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. (załącznik 3),
- duże kartki papieru.

4. Przebieg lekcji

1. Uczniowie w klasie zastanawiają się co kryje się pod hasłem – przestrzeganie praw człowieka - razem zbierają maksymalną liczbę pomysłów i skojarzeń, które zapisują na tablicy. Po wyczerpaniu skojarzeń, uczniowie zapoznają się z fragmentami Konstytucji RP opisującymi prawa obywateli naszego kraju i nowe pomysły zaczerpnięte z przeczytanego tekstu dopisują do poprzednich na tablicy.

2. Uczniowie w parach pracują nad tekstem opisującym ratyfikowanie przez Polskę przepisów europejskich normujących przestrzeganie praw człowieka (załącznik 2), następnie toczy się dyskusja na temat:

a/ w jaki sposób kalendarium tych czynności miało się do panującej sytuacji politycznej w Polsce,

b/ jaki jest sens praktyczny wprowadzenia przepisów o ochronie praw człowieka w Polsce w życie.

Wnioski z dyskusji zostają zapisane do zeszytów

3. Podział klasy na 5 grup. Każda z nich wyszukuje z tekstów zawartych w załącznikach 1 i 3 następujące informacje:

1/ kto może wnieść skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,

2/ co może być przedmiotem skargi złożonej do Trybunału,

3/ jaka jest procedura wniesienia skargi do Trybunału,

4/ jaka jest procedura rozpatrzenia skargi przez Trybunał,

5/ jak są segregowane i rozpatrywane skargi przez Trybunał w zależności od ich wagi.

następnie zapisuje je na arkuszach papieru. Przez przyklepanie arkuszy na tablicę tworzony jest metaplan.

4. Proponuję uczniom wykonanie zadania „Moja Reklama Społeczna”. Zadaniem uczniów będzie wymyślenie plakatu, który miałby zostać umieszczony na billboardach – adresowanych do ich rówieśników. Jej tematem powinno być polskie przestrzeganie praw człowieka na świecie.

Reklama musi być prosta i czytelna dla wszystkich grup etnicznych, społecznych i religijnych.

5. Bibliografia

1. Konstytucja RP
2. Strona Internetowa: <http://www.rada-ds-uchodzcow.gov.pl/> – artykuł: *Międzynarodowy system ochrony praw człowieka w Europie*
3. Strona Internetowa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu <http://www.echr.coe.int/echr>
4. Moryksiewicz L., Pacholska M. – *Wiedza o społeczeństwie, liceum ogólnokształcące, profilowane technikum*, Arka, Poznań, 2002

6. Załączniki

Załącznik 1

I N F O R M A C J A

dla osób, które mają zamiar złożyć skargę do

EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

I. JAKIEGO RODZAJU SPRAWY MOGĄ BYĆ ROZPATRYWANE PRZEZ TRYBUNAŁ?

1. Europejski Trybunał Praw Człowieka jest instytucją międzynarodową, która - o ile zostaną spełnione poniżej przedstawione warunki - rozpoznaje skargi osób zarzucających naruszenie praw zawartych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Konwencja jest umową międzynarodową, na mocy której wiele państw europejskich zobowiązało się do zapewnienia pewnych podstawowych praw. Prawa te są zawarte w Konwencji i w protokołach dodatkowych nr 1, 4, 6 i 7, które zostały ratyfikowane przez niektóre państwa. Należy zatem dokładnie zapoznać się z ich treścią oraz z listą ratyfikacji i zastrzeżeń (w załączeniu).
2. Skargę do Trybunału może wnieść osoba, która jest ofiarą naruszenia jej praw zawartych w Konwencji przez którekolwiek z państw-stron Konwencji. Naruszenie to musi dotyczyć jej bezpośrednio i osobiście.
3. Trybunał może rozpatrywać jedynie zarzuty naruszenia prawa zawartego w Konwencji i w protokołach dodatkowych. Nie jest on sądem odwoławczym od decyzji organów krajowych, i nie może unieważniać lub zmieniać wydanych przez nie orzeczeń. Trybunał nie może także w Pani/Pana imieniu interweniować bezpośrednio u władz, których dotyczy skarga.
4. Trybunał może rozpatrywać jedynie skargi przeciwko państwom, które ratyfikowały Konwencję lub dany protokół dodatkowy. Zdarzenia których dotyczy skarga muszą mieć miejsce po określonej dacie (np. dacie ratyfikacji Konwencji). Data ta różni się w zależności od państwa i od tego, czy przedmiotem skargi jest prawo zawarte w Konwencji, czy też w jednym z protokołów.
5. Przedmiotem skargi do Trybunału mogą być wyłącznie działania lub zaniechania władz publicznych (parlamentu, organów administracyjnych, sądów, itp.) jednego z państw. Trybunał nie rozpatruje skarg skierowanych przeciwko osobom fizycznym lub organizacjom prywatnym.
6. Zgodnie z art. 35 § 1 Konwencji, Trybunał może rozpatrywać sprawy dopiero po wyczerpaniu wszystkich dostępnych w danym państwie środków odwoławczych oraz jeżeli skarga została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji. Trybunał nie może rozpoznać skargi, która nie spełnia tych kryteriów dopuszczalności.
7. Przed wniesieniem skargi do Trybunału należy więc wykorzystać wszystkie dostępne w kraju środki prawne, które mogą doprowadzić do zadośćuczynienia skutkom naruszenia Konwencji. W

razie niewykorzystania środka odwoławczego należy wykazać, że byłby on nieskuteczny. Przed złożeniem skargi do Trybunału należy przedstawić przynajmniej istotę zarzutów, które są przedmiotem skargi sądom krajowym, w tym najwyższemu sądowi rozstrzygającemu dany rodzaj spraw.

8. Ze środków prawnych należy korzystać zgodnie z procedurą krajową, a w tym przestrzegać przewidzianych prawem wewnętrznym terminów do ich wniesienia. Jeżeli, na przykład, odwołanie zostało odrzucone z powodu przekroczenia terminu, nieprzestrzegania przepisów dotyczących właściwości lub terminów do ich wniesienia, Trybunał nie będzie mógł rozpoznać sprawy.

9. Natomiast, jeżeli przedmiotem skargi jest prawomocny wyrok sądowy, ostateczny po wykorzystaniu procedury odwoławczej przed istniejącymi instancjami sądowymi lub administracyjnymi, to nie ma potrzeby podejmowania starań o wznowienie postępowania. Nie jest również konieczne korzystanie z takich środków, jak wnioski o ułaskawienie czy też o zastosowanie amnestii. Wnioski do parlamentu, premiera, ministra lub rzecznika praw obywatelskich nie są uznawane za skuteczne środki odwoławcze, które należy wykorzystać przed wniesieniem skargi.

10. Skargę do Trybunału należy wnieść nie później niż w ciągu sześciu miesięcy od dnia wydania decyzji przez najwyższy sąd krajowy lub inny organ rozstrzygający dany rodzaj spraw. Bieg terminu rozpoczyna się gdy ostateczna decyzja wydana w zwykłym toku instancji zostaje doręczona Pani/Panu, bądź reprezentującemu Panią/Pana pełnomocnikowi. Późniejsze oddalenie wniosku (skargi) o wznowienie postępowania, wniosku o ułaskawienie czy też o amnestię nie ma wpływu na bieg tego terminu.

11. Bieg terminu sześciomiesięcznego zostaje przerwany gdy Trybunał otrzyma pierwszy list jasno przedstawiający przedmiot skargi, którą zamierza Pani/Pan wnieść do Trybunału, bądź też wypełnionego formularza skargi. Sama prośba o informację nie wystarcza do wstrzymania biegu terminu.

źródło: Adres internetowy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu
<http://www.echr.coe.int/echr>

Załącznik 2

Kalendarium przystępowania polski do europejskiego systemu ochrony praw człowieka:

26 listopada 1991 r. — przystąpienie Polski do Rady Europy i podpisanie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności;

5 maja 1992 r. - wybór prof. Jerzego Makarczyka na sędziego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;

14 września 1992 r. — podpisanie przez rząd RP Protokołów nr 1 (prawo własności, prawo do nauki i wolne wybory), 4 (swoboda przemieszczania się, zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców) i 7 (prawo do apelacji, zakaz powtórnego skazania za ten sam czyn, prawo do odszkodowania za niesłuszne skazanie) do Konwencji;

19 stycznia 1993 r. — ratyfikacja Konwencji;

9 marca 1993 r. — wybór adwokata Marka Antoniego Nowickiego na członka Europejskiej Komisji Praw Człowieka;

19 marca 1993 r. — złożenie sekretarzowi generalnemu Rady Europy przez rząd RP deklaracji z 1 marca 1993 r. o uznaniu kompetencji Europejskiej Komisji Praw Człowieka oraz jurysdykcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (począwszy od 1 maja 1993 r.);

11 maja 1994 r. — podpisanie przez rząd RP Protokołu nr 11 do Konwencji dotyczącego

przekształcenia mechanizmu kontrolnego ustanowionego przez Konwencję;

10 października 1994 r. - ratyfikacja Protokołów nr 1 i 4 do Konwencji;

20 maja 1997 r. - ratyfikacja Protokołu nr 11;

17 października 1997 r. — wejście w życie Konstytucji RP, z której wynika, że źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są również ratyfikowane umowy międzynarodowe, a nawet mają one pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową;

16 grudnia 1997 r. - wydanie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka pierwszego orzeczenia w sprawie przeciwko Polsce (wniesionej przez Bronisławę Proszak);

źródło: Strona Internetowa: <http://www.rada-ds-uchodzcow.gov.pl> artykuł Międzynarodowy system ochrony praw człowieka w Europie

Załącznik 3

II PROCEDURY WNOSZENIA I ROZPATRYWANIA SKARG PRZEZ EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA.

Przed wystąpieniem ze skargą do Trybunału należy wykorzystać wszystkie dostępne w kraju środki odwoławcze przewidziane przez prawo dla spraw, których dotyczy skarga. W sprawach sądowych należy odwołać się do sądu drugiej instancji. W zasadzie powinno się podjąć również próbę wniesienia kasacji. W sprawach administracyjnych trzeba odwołać się do organu administracyjnego drugiej instancji, a następnie wystąpić ze skargą do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Niekiedy konieczne będzie złożenie skargi do Trybunału Konstytucyjnego. W odwołaniach muszą być postawione zarzuty takie same jak później w skardze do Trybunału. Nie są natomiast wymagane starania o wznowienie postępowania. Nie ma również obowiązku szukania pomocy u rzecznika praw obywatelskich.

Jeśli zainteresowany nie ma pewności, po jakie środki prawne powinien jeszcze sięgnąć, aby wyczerpać wszystkie możliwości krajowe, nie powinien zwlekać z wysyłką skargi do Strasburga. Skargę należy bowiem złożyć nie później niż w ciągu sześciu miesięcy od podjęcia ostatecznej, prawomocnej decyzji w sprawie. Daty wydania ewentualnych innych decyzji nie są uwzględniane. Przekroczenie terminu powoduje odrzucenie skargi.

Ze skargą może wystąpić jedynie osoba pokrzywdzona (bezpośrednio lub pośrednio) przez naruszenie Konwencji lub protokołów do niej. Nie mogą być rozpatrywane skargi anonimowe, identyczne co do istoty ze sprawą już wcześniej rozpatrzoną w Strasburgu lub taką, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, np. przed Komitetem Praw Człowieka ONZ.

Niedopuszczalne są skargi dotyczące problemów, których ochrona na podstawie Konwencji nie obejmuje, skargi stare (dotyczące wydarzeń sprzed jej ratyfikacji) oraz w oczywisty sposób nieuzasadnione. Podstawą odrzucenia może być także nadużycie prawa do skargi.

Skargę składa się bezpośrednio do Trybunału, pod adres jego kancelarii w Strasburgu. Powinna zawierać: dane personalne skarżącego (imię i nazwisko, datę urodzenia, obywatelstwo, płeć, zajęcie i adres); dane przedstawiciela, jeśli występuje; nazwę państwa, przeciwko któremu jest kierowana; krótkie przedstawienie faktów i zarzucanych naruszeń Konwencji lub protokołów do niej oraz wskazanie argumentów na ich poparcie; oświadczenie o spełnieniu warunków dopuszczalności skargi (zwłaszcza wykorzystania krajowych środków prawnych oraz zachowania terminu sześciu miesięcy od podjęcia ostatecznej decyzji i w sprawie); wskazanie ewentualnego zadośćuczynienia; kopie właściwych dokumentów związanych z przedmiotem skargi. Ponadto należy przedstawić informacje i dokumenty pozwalające wykazać, że spełnione zostały warunki dopuszczalności

skargi; poinformować, czy sprawa była poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, oraz wskazać, w którym z dwóch oficjalnych języków - angielskim czy francuskim - skarżący chce otrzymać decyzję lub orzeczenie.

Niespełnienie wymagań dotyczących treści skargi może spowodować odmowę jej zarejestrowania i rozpatrzenia przez Trybunał.

Jeśli zainteresowany nie chce ujawniać publicznie swojej tożsamości, powinien wskazać to wyraźnie w skardze i przedstawić argumenty uzasadniające odstąpienie od normalnej zasady publicznego dostępu do informacji w postępowaniu przed Trybunałem. Prezes izby zgodzi się na to tylko w wyjątkowych i właściwie uzasadnionych sytuacjach.

Za datę wniesienia skargi przyjmuje się w zasadzie datę pierwszego listu do Trybunału, zawierającego przynajmniej skrótowe przedstawienie przedmiotu skargi. W razie zaistnienia szczególnych okoliczności można jednak przyjąć inną datę.

Po zarejestrowaniu skargi izba wyznacza spośród sędziów sprawozdawcę, który jest odpowiedzialny za prowadzenie jej aż do końcowego orzeczenia.

Do komitetów będą trafiać tylko sprawy najprostsze. Są one właściwe do orzeczenia o odrzuceniu skargi lub skreśleniu jej z listy, pod warunkiem że podejmą decyzję jednomyślnie. Decyzje takie są ostateczne. Brak całkowitej zgody powoduje, że sprawą musi zająć się izba w siedmioosobowym składzie. Izba może też rozpatrzyć sprawę od razu. Przed podjęciem decyzji co do dopuszczalności skargi zwróci się w razie potrzeby do rządu o uwagi. Czasami będzie zwoływać rozprawę obejmującą zagadnienia związane zarówno z dopuszczalnością, jak i z meritum skargi.

Po zakomunikowaniu skargi rządowi prezes izby może uznać, że skarżący musi być reprezentowany przez adwokata (uprawnionego do praktyki w państwach Konwencji i mieszkającego w jednym z nich) lub inną osobę mającą właściwe kwalifikacje, spełniającą takie same warunki. Osoby te muszą posiadać odpowiednią znajomość jednego z oficjalnych języków Trybunału. Zasady udzielania pomocy prawnej nie uległy istotnej zmianie. Prezes izby może na wniosek zainteresowanego lub z własnej inicjatywy przyznać taką pomoc od chwili otrzymania od rządu pisemnych uwag na temat dopuszczalności skargi lub po upływie terminu do ich przedstawienia, pod warunkiem że jest ona konieczna do właściwego prowadzenia sprawy, a skarżący nie ma wystarczających środków na pokrycie całości lub części jej kosztów. Sytuację majątkową ocenia się na podstawie specjalnej deklaracji poświadczonej przez właściwe organa krajowe.

Chociaż oficjalnymi językami Trybunału jest angielski i francuski, do podjęcia decyzji o dopuszczeniu skargi skarżący może posługiwać się językiem państwa, którego ona dotyczy. Potem jego używanie jest dopuszczalne wyłącznie za zezwoleniem prezesa izby. Przedstawiciele państwa muszą natomiast cały czas posługiwać się jednym z oficjalnych języków Trybunału, chyba że uzyskają specjalne zezwolenie na używanie własnego języka. Wtedy jednak państwo ma obowiązek pokryć koszt tłumaczenia.

Po dopuszczeniu skargi izba może żądać od stron dalszych uwag i materiałów. Również w tej fazie możliwa jest rozprawa wyznaczana przez izbę z własnej inicjatywy lub na wniosek strony. Izba może wyjątkowo uznać, że rozprawa nie jest w ogóle potrzebna. W niektórych wypadkach niezbędne będzie podjęcie czynności śledczych, np. przesłuchania świadków, biegłych.

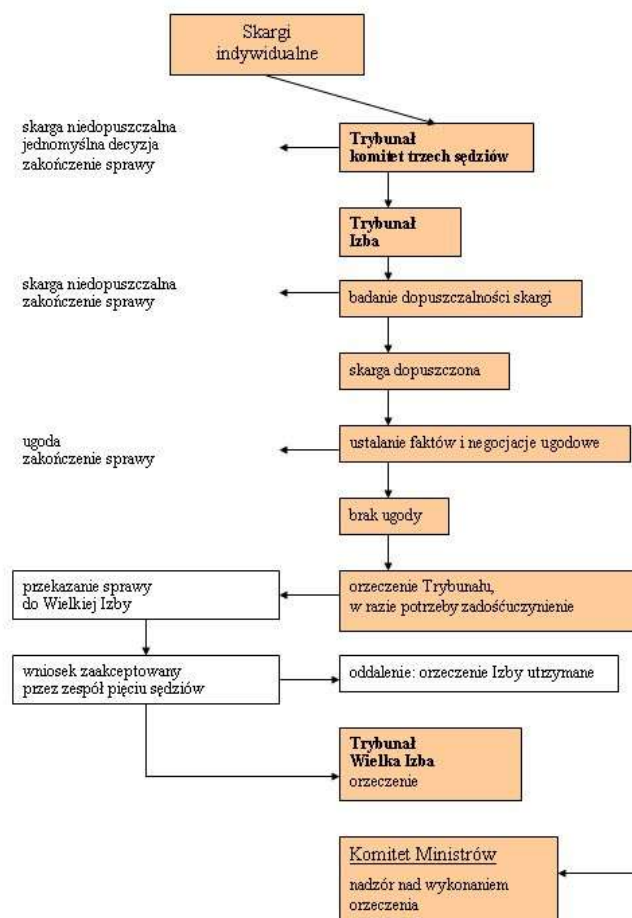
Kanclerz Trybunału porozumiewa się ze stronami w sprawie ewentualnej ugody. Negocjacje są poufne. Po jej zawarciu i sprawdzeniu, że doszło do niej z poszanowaniem praw człowieka, sprawę skreśla się z listy.

Jeśli okaże się, że sprawa rozpatrywana przez izbę rodzi poważne problemy dotyczące interpretacji Konwencji i protokołów lub jej orzeczenie byłoby niezgodne z wcześniejszym orzeczeniem Trybunału, izba może w każdym stadium postępowania zrzec się jurysdykcji na rzecz Wielkiej Izby. Strony mają prawo sprzeciwić się temu w terminie miesiąca. Muszą jednak to właściwie uzasadnić.

Izba wydaje orzeczenie, w którym stwierdza, czy nastąpiło naruszenie konwencji i w jaki sposób,

a także orzeka o ewentualnym zadośćuczynieniu oraz kosztach i wydatkach. Narady nad orzeczeniami odbywają się za zamkniętymi drzwiami, a ich treść pozostaje tajemnicą. Orzeczenia zapadają większością głosów. Publikowane są w obu oficjalnych językach Trybunału. W ciągu trzech miesięcy od daty orzeczenia izby każda ze stron może w wyjątkowych okolicznościach żądać skierowania sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę. Musi jednak wskazać we wniosku poważną kwestię wpływającą na interpretację i stosowanie Konwencji lub protokołów lub ważny problem o ogólnym znaczeniu, który jej zdaniem nakazuje rozpatrzenie sprawy przez Wielką Izbę. Wnioskiem zajmie się panel pięciu sędziów Wielkiej Izby, orzekający na podstawie akt. Postanowienie o odmowie nie wymaga uzasadnienia. Jeśli jednak panel przychyli się do wniosku, ostateczne orzeczenie w sprawie wyda Wielka Izba Trybunału.

Organem odpowiedzialnym za egzekucję orzeczeń Trybunału pozostał Komitet Ministrów Rady Europy.

źródło: Adres internetowy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu
<http://www.echr.coe.int/echr>

7. Czas trwania lekcji

45 minut

8. Uwagi do scenariusza

brak